

Блажо ДИМИТРОВ

ШУМИТЕ И ШУМСКОТО БОГАТСТВО НА НР БУГАРИЈА

1. ВОВЕД

Бугарија зафаќа површина од 110.912 км². Според проценка, се предвидува во 1985 година број на население од 8.960.000 жители¹.

Од север е ограничена со Дунав, од исток со Црно Море, а на југ и запад главно се планини. Позначајни планини се: Стара Планина, која се протега од северозапад кон исток во должина од околу 600 км, со што ја дели земјата на северен и јужен дел. Највисок е Ботев Врв (2376 м). Понајуг, паралелно со Стара Планина, се протега Средна Гора. И двата планински масиви вклучуваат долги плодни долини со блага клима. Јужно од Средна Гора се наоѓа широката рамнина Тракија.

На југозапад се протегаат планините Рила, Пирин и Родопи со врвовите Мусала (2925 м), Ел-тепе (2915 м кај Банско) и Сјутка (2186 м), односно Перелик (2187 м) на Родопи.

Од посебно стопанско значење за НР Бугарија е долината на реката Марица.

Климата главно е континентална, која е значително ублажена поради близината на Црно и Егејско Море.

Пред војната Бугарија била изразито земјоделска земја, а по војната, покрај земјоделството, сè повеќе се развива и индустријата.

Од вкупната површина на земјата, во 1984 година, околу 55,6% била обработлива; односно ливади и пасишта (37,3% обработлива и 18,3% ливади и пасишта), 34,8% шумско земјиште и 9,6% за други намени.

¹ „Меѓународен преглед“, СГЈ-87, стр. 743, 758, 760.

Според нето материјалното производство во 1985 год., учеството на земјоделството, заедно со шумарството, било 13,8%, на индустријата (преработувачка индустрија) 59,6%, на градежништвото 9,8%, на трговијата со угостителството 7,1%.

2. ШУМСКИ ФОНД НА НР БУГАРИЈА

Шумскиот фонд е прикажан според состојбата во 1985 година (31. XII 1985 г.), а заради комперација и согледување на промените, на некои места се изнесени податоци и за состојбата на шумскиот фонд во 1960 година.

Според состојбата на шумскиот фонд на крајот од 1985 година, шумите и шумските земјишта во НР Бугарија зафаќале површина од околу 3.768.255 ха или 34% од вкупната површина на оваа земја. Од тоа 3.250.797 ха или 86,3% биле обраснати површини, а 517.458 ха или 13,7% биле необраснати.

Од обраснатите површини 3.229.369 ха или 99,3% се категоризирани како шумски насади и култури (понатаму: шуми), а 21.428 ха или 0,7% биле обраснати со планински бор (кривуљ или клек).

Шумите, понатаму, според обрасот, се категоризирани на шуми со обрас од 0,1—0,3 и тие зафаќаат околу 99.970 ха, додека пак другите шуми се со обрас од 0,4 — 1,0 и тие зафаќаат 3.130.138 ха.

Необраснатите површини (517.458 ха) ги сочинуваат: 130.113 ха или 25,2% површини за пошумување, 279. 241 ха или 54,0% други необраснати површини и 108.104 ха или 20,8% шумски пасишта.

Површините за пошумување (130.113 ха) се распоредени: 61,9% во иглолисните шуми, 23,8% во високостеблените лисјарски и 14,3% во други категории слабопродуктивни лисјарски шуми.

Под категоријата „други површини“ (279.241 ха) се подразбираат: 88.043 ха обработливи земјишта, ливади и сл.; 2.667 ха шумски расадници; 23.754 ха патишта, просеки, дворови, склади и сл., и 164.777 ха мочуришта, бари, реки, камењари и др.

Шумски пасишта што зафаќаат 108.104 ха, речиси целосно се во лисјарските шуми предвидени за реконструкција.

2.1. Шуми според видот на дрвјата

Шумите според видот на дрвјата и стопанската форма се класифицирани во три главни категории, и тоа: иглолисни шуми, високостеблени широколисни шуми и други категории слабопродуктивни широколисни шуми.

Во „други слабопродуктивни широколисни шуми“ влегуваат шумите предвидени за реконструкција, шумите од изданково потекло (изданкови шуми) и високостеблените шуми. Сите овие шуми главно се карактеризираат со мала дрвна маса по единица површина, како и со доста скромна годишна продукција на дрвна маса.

Според претходната класификација, структурата на шумите во НР Бугарија е како што следува:

— иглолисни шуми	1.091.157 ха или	33,8%
— високостеблени лисјарски	688.440 ха	“ 21,3%
— други лисјарски шуми	1.449.722 ха	“ 44,9%
В к у п н о:	3.229.369 ха	“ 100,0%

Вкупната дрвна резерва во шумите се проценува на околу 336,2 мил. м³, од што 121,6 мил. м³ или 36,2% во иглолисните шуми, 101,3 мил. м³ или 30,1% во високостеблените лисјарски шуми и 113,3 мил. м³ или 33,7% во другите лисјарски шуми.

Просечната дрвна маса за сите шуми изнесува 104,1 м³/ха. Во иглолисните шуми има 111,5 м³/ха, во високостеблените лисјарски 147,1 м³/ха и во другите лисјарски шуми 78,2 м³/ха.

Со понови податоци за дрвниот прираст не располагаме. Според податоците за 1960 год.², годишниот прираст³ во сите шуми изнесувал 6.110.883 м³, односно просечно по 1,92 м³/ха. Годишниот прираст на дрвна маса бил: 21,9% во иглолисните шуми, 31,3% во високостеблените лисјарски шуми и 46,8% во другите лисјарски шуми.

Според податоците што ги дава Х. Сираков³, годишниот прираст во шумите на НР Бугарија (состојбата на крајот од 1970 год.) изнесувал околу 6,8 мил. м³. Од него 29% бил од иглолисните шуми, 25% од високостеблените лисјарски шуми и 46% од другите лисјарски шуми.

2.1.1. Иглолисни шуми

Како што истакнавме, овие шуми зафаќаат 1.091.157 ха и имаат 121.617.000 м³ дрвна маса. Интересно е да се истакне дека површината на иглолисните шуми од 1960 до 1985 година е зголемена за околу 556.825 ха или за над 2 пати. Денес овие шуми се релативно млади, што се гледа и од следните податоци:

² Статистически сборник „Горското стопанство на НР Бугарија“, Софиа 1964, стр. 155.

³ Христо Сираков: Икономика на горското стопанство, Софиа 1982, стр. 78.

Структура на иглолисните шуми според возраста

Класи по возраст	Структура на површините, %	
	1960	1985
I 1—20 год.	33,8	60,5
II 21—40 год.	15,1	11,9
III 41—60 год.	21,3	7,7
IV 61—80 год.	15,5	9,5
V 81—100 год.	7,1	6,4
VI 101—120 год.	4,0	2,7
VII 121—140 год.	2,4	0,7
VIII над 140 год.	0,8	0,6
Вкупно:	100,0	100,0

Иглолисните шуми во најголем дел ги сочинуваат белиот бор, црниот бор и смреката. Покрај нив има уште и ела, молика и други видови иглолисни. Структурата на површините по одделни видови била:

	Структура на површини, %	
	1960	1985
Бел бор	51,4	51,9
Црн бор	21,5	27,7
Смрча	19,0	14,3
Молика	2,2	1,3
Други	1,1	2,1
В к у п н о:	100,0	100,0

Во 1960 год. од вкупно 534.332 ха под иглолисни шуми, околу 51,4% или 274.889 ха биле од бел бор. Од површините под бел бор тогаш само 86.185 ха или 29,5% биле со возраст до 20 години. Додека пак, од 1.091.157 ха вкупно под иглолисни шуми во 1985 година, на бел бор отпаѓале 51,9% или 566.749 ха. Од овие површини под бел бор 346.176 ха или 61,1% се со возраст од 1 до 20 години.

2.1.2. Високостеблени лисјарски шуми

Овие шуми зафаќаат 688.440 ха и имаат 101.277.000 м³ дрвна залиха, што значи 21,3% од површините и 30,1% од дрвните залихи во шумите на Бугарија. Површината на овие шуми во 1985 во однос на 1960 година, е намалена за околу 280.973 ха, и тоа главно поради нивното претворање во иглолисни шуми.

Од 688.440 ха под високостеблени лисјарски шуми (состојбата во 1985 год.) 223.502 ха или 32,5% се на возраст до 20 години 90.721 ха или 13,2% од 21 до 40 години итн., односно само 172.967 ха или 25,1% се со возраст над 100 години.

Според дрвните видови, овие шуми во најголем дел се од бука и даб.

Табела бр. 2

Структура на високостеблените лисјарски шуми

Вид на дрвото	Учество во површината, %		Учество во дрвната маса, %	
	1960	1985	1960	1985
Бука	52,0	50,0	76,6	70,7
Даб	24,7	21,4	12,6	12,4
Цер	4,0	3,9	2,2	2,4
Габер	5,6	4,2	3,6	3,6
Други	13,7	20,5	5,0	10,9
Вкупно:	100,0	100,0	100,0	100,0

Од изнесените податоци во табела бр. 2 се гледа дека нема некои позначајни промени во структурата на високостеблените шуми по вид на дрвјата.

2.1.3. Други лисјарски шуми

Во оваа група се категоризирани 605.832 ха шуми за реконструкција, 741.759 ха изданкови шуми и 102.181 ха нискостеблени шуми. Сите овие се лисјарски шуми и имаат релативно помали продукции по единица површина.

Шумите за реконструкција имаат околу 25.513.000 м³ дрвна резерва или околу 42,1 м³/ха. Тоа се релативно млади лисјарски шуми, бидејќи околу 77,4% се на возраст до 60 години, односно околу 61% се на возраст под 40 години. Најголем процент сочинуваат дабот, габерот и буката. Така, од вкупната површина на овие шуми, под даб се 41,3%, габер 30,3%, бука 11,8% и други лисјарски видови 16,6%. Дрвната маса е распоредена: даб 40,5%, бука 27,8%, габер 14,4% и сите други видови 17,3%.

Изданковите шуми зафаќаат 741.759 ха и имаат 82.100.000 м³ или просечно по 110,6 м³/ха дрвна маса. Овие шуми се главно со возраст од 21 до 50 години (82,6% од сите површини), односно шумите со возраст до 20 години зафаќаат само околу 9%, а пак тие со возраст над 51 година само 8,4%.

Според видот на дрвјата, најголем дел отпаѓа на дабот и церот, а на трето место е буката.

Изданковите шуми се предвидени да се преведуваат преку директна или индиректна конверзија во повисока категорија на шуми.

Нискостеблените шуми зафаќаат површина од 102.181 ха и имаат 5,7 мил. м³ дрвна залиха, што е просечно по околу 56,2 м³/ха. Најголем процент од овие шуми се со возраст од 31 до 40 години (32,1%), додека со возраст од 1 до 10 години се само 6,2, а пак со возраст над 51 година се 7,4%.

Според површината од нискостеблените шуми, најголем дел е под багрем (81.626 ха или околу 80%), потоа доаѓаат церот (8.569 ха или 8,4%), дабот со 2,810 ха итн.

2.2. Шуми според намената

Од вкупно 3.250.797 ха обраснати шумски површини, околу 2.341.629 ха или 72,0% се стопански шуми, а 909.168 ха или околу 28% се со посебна намена. Во стопанските шуми има вкупна дрвна залиха од околу 220,5 мил. м³ или 94,2 м³/ха. Во стопанските шуми влегуваат и околу 67.000 ха шумски насади од интензивни (брзорастечки) видови и култури.

Стопанските шуми, според видот на дрвјата, се: 851.043 ха или 36,3% иглолисни а 1.490.586 ха или 63,7% од лисјари.

Шумите со посебна намена ги сочинуваат: 576.378 ха заштитни шуми и семенски насади; 133.123 ха рекреативни шуми; 76.195 ха зелени зони; 37.486 ха шумски резервати; 62.047 ха национални паркови; 16.854 ха државни заштитни шумски појаси и 7.085 ха поројни шумски земјишта обраснати со шуми. Од вкупно 576.378 ха заштитни шуми, околу 42.700 ха се издвоени семенски насади. Во нив просечната дрвна залиха изнесува 274,9 м³/ха. Исто така и во шумските резервати (кои зафаќаат 37.486 ха) има релативно голема дрвна залиха по хектар (226,3 м³).

3. ЗАКЛУЧОЦИ

Шумите во НР Бугарија зафаќаат околу 29,2% од нејзината вкупна површина, со што оваа земја може да се смета за релативно шумовита. Тие главно се распоредени во западните и југозападните делови на земјата, како и по Стара Планина, каде што се протегаат во вид на тесен планински појас од северозапад кон исток.

Од вкупната површина на шуми околу 33,8% се иглолисни, 21,3% се високостеблени лисјарски и 44,9% се други категории лисјарски шуми (за реконструкција, изданкови и нискостеблени).

Дрвната резерва во шумите на оваа земја, којашто изнесува околу 336,2 мил. м³, ја сочинуваат: 36,2% иглолисните видови, 30,1% високостеблените лисјарски видови и 33,7% отпаѓа на дрвна резерва во другите категории лисјарски шуми.

Во последните 20—25 години во НР Бугарија се постигнати значајни резултати, и тоа како на проширување така и на подобрување на шумскиот фонд. Така, во однос на 1960 година, просечната дрвна маса е зголемена од 76,3 м³/ха на 104,1 м³/ха во 1985 година. Значајно е да се истакне дека е значително зголемена површината под иглолисни шуми, со што нивното учество од 16,7% во 1960 е зголемено на 33,8% во 1985 година.

Може да се констатира дека денес шумите во НР Бугарија се релативно млади, па затоа во иднина со сигурност може да се очекува нивна сè поголема продукција, со што значително ќе се зголеми стопанското значење на шумите во оваа земја, па и пошироко.

Значајно е и тоа што во НР Бугарија доста големи површини се издвоени како заштитни шуми и шуми со други посебни намени, со што посебно значење им се придава на општокорисните функции на шумите, што не значи дека со тоа се намалува нивното значење во производството на дрво и други шумски производи.

ЛИТЕРАТУРА

1. Блажо ДИМИТРОВ: Економика на шумарството и шумскостопанските организации, Книга втора, Економика на шумарството, Ракопис, Скопје 1988.
2. Dušan OREŠCANIN: Gjeografija šumske privrede, Knj. I, Beograd.
3. Христо СИРАКОВ: Економика на горското стопанство, Софија 1982.
4. Статистически сборник „Горското стопанство на НР Бугарија“, Софија 1964.
5. Šumarska Enciklopedija 1, A-Kos, Zagreb MCMLIX.
6. Šumarska Enciklopedija 2, Kos-Žut, Zagreb MCMLXIII.